

being discussed. Hypothetically, the creative essence is regarded as some metaphysical essence, to serve as a prerequisite for the activation of the so-called metaphysical pre-image, as the original structured form of spiritual experience, determined by the work of hippocampus system of the human body.

Keywords: hippocampus, pre-image, psychology of creativity, creative-thinking activity, creative activity, creative state, psychological configuration, neurons, configuration mechanisms, metaphysical foundations.

Отримано 1.12.2014

УДК 159.955

Ваганова Наталія Аркадіївна

СПРИЙМАННЯ ЯК ТВОРЧИЙ ПЕРЦЕПТИВНИЙ ПРОЦЕС У ПІЗНАВАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ

Ваганова Н. А. СПРИЙМАННЯ ЯК ТВОРЧИЙ ПЕРЦЕПТИВНИЙ ПРОЦЕС У ПІЗНАВАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ. У статті представлено результати дослідження перцептивних процесів у дошкільному віці, зокрема вивчення загальних особливостей проявів творчого сприймання нової інформації, поданої у формі різноманітних завдань на впізнавання, коментування, інтерпретацію. У процесі активної пізнавальної діяльності дітей сприймання набуває цілеспрямованого, творчого характеру і передбачує обов'язкове отримання нової інформації, яке залежить від того, наскільки дитина зберігає здібність бачити індивідуальні відмінності в об'єктах. У більшості випадків починає домінувати узагальненість, схематичність, стереотипність сприймання. Важливо спеціально вчити дітей сприйманню, так як без навчання цей процес зберігає злитність, неточність, синкретичність. Наприкінці дошкільного віку сприймання характеризується вже такими властивостями як: предметність, цілісність і осмисленість. Сприймання стає цілеспрямованим процесом, у якому виділяються довільні дії – розгляд, пошук – від схематичного, нерозчленованого воно переходить до цілісного цілеспрямованого спостереження.

Ключові слова: творче сприймання, перцептивна діяльність, пізнавальна активність, предметність, цілісність, осмисленість сприймання, впізнавання, інтерпретація, нова інформація, старший дошкільний вік.

Ваганова Н. А. ВОСПРИЯТИЕ КАК ТВОРЧЕСКИЙ ПЕРЦЕПТИВНИЙ ПРОЦЕСС В ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ДЕТЕЙ. В статье представлены результаты исследования перцептивных процессов в дошкольном возрасте, а именно изучения общих особенностей проявления творческого восприятия новой информации, представленной в форме заданий на узнавание, комментирование, интерпретацию. В процессе активной познавательной деятельности детей восприятие приобретает целенаправленный, творческий характер и предполагает обязательное получение новой информации, которое зависит от того, насколько ребенок сохраняет способность видеть индивидуальные особенности в объектах. В большинстве случаев начинает доминировать обобщенность, схематичность, стереотипность восприятия. Важно специально учить детей восприятию, так как без обучения этот процесс сохраняет слитность, неточность, синкретичность. В конце дошкольного возраста восприятие характеризуется уже такими свойствами как предметность, целостность и осмысленность. Восприятие становится целенаправленным процессом, в котором выделяются произвольные действия – рассматривание, поиск – от схематического оно переходит к целостному целенаправленному наблюдению.

Ключевые слова: творческое восприятие, перцептивная деятельность, познавательная активность, предметность, целостность, осмысленность восприятия, узнавание, интерпретация, новая информация, старший дошкольный возраст.

Актуальність проблеми дослідження. Серед пізнавальних процесів сприймання займає місце першоджерела інформації у цілісному процесі пізнання. Особливо це проявляється у дошкільний період, коли сенсорні процеси є ведучими при ознайомленні з навколишнім світом. Протягом дошкільного віку через відчуття та сприймання, які є основою пізнавальної діяльності, дитина отримує перший досвід, перші знання, накопичуючи й перероблюючи сенсорну інформацію. Так, у процесі первинної (сенсорної) обробки інформації у дитини формуються уявлення про оточуючу дійсність, предмети та явища оточуючого середовища, їхні властивості і взаємодії. Подальша переробка цих уявлень відбувається вже за допомогою мислення, уяви, пам'яті, які суттєво впливають на отримання нової інформації сприйманням і відчуттям. Такий взаємозв'язок психічних процесів забезпечує більш правильне і всебічне розуміння навколишньої дійсності і орієнтовці в ній, але саме на основі сприймань, на їх підґрунті стає можливим протікання інших інтелектуальних та творчих процесів, що обумовлює необхідність проведення досліджень психологічних закономірностей творчого сприймання.

Метою наукової розвідки є з'ясування психологічних особливостей сприймання як творчого перцептивного процесу в контексті пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Сприймання як перша ступінь пізнання та безпосереднього відображення дійсності, є головним каналом і основний зв'язуючим ланцюгом з навколишнім світом, тому вивчення процесів сприймання займає важливе місце як в загальній, так і в педагогічній та віковій психології і на сьогоднішній день вважається найбільш дослідженою галуззю.

Так, за останні десятиріччя в вітчизняній психології були проведені дослідження психологічних механізмів сприймання, його взаємозв'язку з іншими психічними процесами, місця і ролі у життєдіяльності людини, також проведені дослідження творчих перцептивних процесів, а саме: вивчення сприймання в контексті теорії творчості [10, 11], особливостей сприймання у професійній інтеракції [12], вікових особливостей творчого сприймання нової інформації в різних сферах діяльності [3, 8, 13].

В.О. Моляко, досліджуючи творчі перцептивні процеси та орієнтуючись на підходи Г.С. Костюка, Г.Д. Елькіна, Д.М. Узнадзе, Дж. Брунера, У. Найссера, Е. Бехтеля та А. Бехтеля визначає свою концепцію творчого сприймання, суть якої розкривається в наступних взаємопов'язаних положеннях:

1) творче сприймання – це процес миттєвого або пролонгованого конструювання образу «живої» реальності, у подальшому перетікаючого в процес вже уявного «збереження». Під сприйманням розуміється цілісний когнітивний процес, в якому фіксується, оцінюється й інтерпретується об'єктивна ре-

альність в різних її модифікаціях, результатом чого є побудова конкретного перцептивного образу;

2) загальна процесуальність виникнення і розвитку творчого образу в контексті «безперервної перцептивності» від зовнішнього до внутрішнього образу з різними модифікаціями включення нової і вже наявної у розпорядженні суб'єкта інформації. Під творчим сприйманням розуміється саме процес та його результат конструювання суб'єктивно *нового* образу, який в більш чи менш значній мірі видозмінює, своєрідно модифікує предмети та явища об'єктивної реальності;

3) загальна детермінація первинної і подальшої побудови творчого образу реальності обумовлена трьома основними блоками, а саме: а) стратегіальною обумовленістю природженої поведінки і конкретного реагування на навколишній світ кожної окремої людини; б) тактичною готовністю суб'єкта до вирішення різноманітних життєвих і професійних проблем (завдань, ситуацій), що виробляється у процесах навчання і виховання в сім'ї, різних соціумах, школі, професійному середовищі і т.п.; в) ситуативно-оперативною готовністю до ознайомлення з новими предметами, явищами, людьми, ситуаціями, завданнями, проблемами, яка у кожному окремому випадку буде більш-менш адекватно обумовлена наявністю у суб'єкта конкретного досвіду, конкретних знань, умінь, що сполучаються саме з даною ситуацією. У результаті конкретне творче сприймання буде завжди обумовлено конкретною стратегіально-тактико-оперативною диспозицією конкретного суб'єкта [10].

В.О. Моляко визначає два основних варіанти прояву творчого сприймання, а саме: це сприймання нового предмета, коли творчість повинна проявитись обов'язково, або ж віднайдення при сприйманні чогось відомого нових елементів, ознак та т.ін. Вчений підкреслює, що сприймання будь-якого предмета (об'єкта, явища, іншої людини) буде творчим, оскільки воно базується на плинності як об'єктивної інформації, яка сприймається, так само й на плинності психічних процесів того, хто сприймає, посилаючись на відповідні положення у філософії буддизму та на теорію «потoku свідомості» У. Джеймса. За формою продуктами творчого сприймання будуть не тільки образи різної модальності, але й поняття, як більш чи менш виражені та закріплені у вербальності фіксації, які супроводжують впізнавання, оцінювання, інтерпретацію, зрештою розуміння й певне його виокремлення у загальному процесі первинних етапів функціонування системи «суб'єкт – об'єкт». В залежності від складності, масштабності, новизни сприймаємих об'єктів та ієрархічно сформованих диспозицій конкретного суб'єкта вибір відповідних прообразів, а надалі – прообразів базується на стратегічних тенденціях аналізування, комбінування та реконструкції, які можуть трансформуватись у конкретні стратегії не тільки розв'язання перцептивної задачі, але й усієї проблеми, до складу якої ця задача може входити [11].

В.О. Барабанщиков, досліджуючи організацію і розвиток перцептивного процесу, розглядає сприймання в двох взаємопов'язаних аспектах: 1) як рух перцептивного аналізу, синтезу, узагальнення та інтерпретації; і 2) як становлення самого чуттєвого образу – перцептогенез. Обидва аспекти передбача-

ють єдність операційної та змістовної сторони сприймання, а також внутрішній взаємозв'язок його актів, стадій та фаз [1].

Важливою ідеєю сучасних досліджень в області перцептивного розвитку дітей є оцінка дослідниками нових когнітивних можливостей, зокрема в пізнавальній активності дітей, конструктивності їх мислення, перцепції. Так, Р. Зіглер, Е. Мельцофф, Дж. Флейвелл, досліджуючи когнітивний розвиток дітей, доходять висновку, що когнітивні структури і стратегії переробки дозволяють дітям відбирати те, що для них значимо, відображати і перетворювати відібране за вже наявними у них когнітивними процедурами [15]. Саме когнітивні структури визначають, з одного боку, що дитина виділяє в середовищі (до чого акомодується), з іншого – як це асимілюється (інтерпретується). Згідно новій теорії розвитку (Meltzoff, Moore 1997; Flavell, Miller, 1998 і ін.) діти народжуються вже з передумовами перцептивної готовності і способами репрезентацій, в структурі яких в процесі розвитку відбуваються фундаментальні зміни й перебудови. Так, в дослідженні Е. Мельцофф показано велике різноманіття природжених основ когнітивного розвитку дитини, наприклад, використання надмодального кода, який об'єднує в єдину інформаційну сітку дані, що отримуються через різні модальності. Такий код є в основі встановлення відповідності між мовною і зоровою інформацією, між сприйманням і дією тощо [9].

Виклад основного матеріалу дослідження. Сприймання, вбираючи в себе досвід інших видів перцептивно-орієнтувальної діяльності, виступає в дошкільному віці одним із основних засобів безпосереднього пізнання предметів і явищ оточуючої дійсності і з точки зору способу здійснення являє собою процес розв'язання перцептивної задачі, розв'язання якої відбувається шляхом переконструювання об'єкта і породження адекватного образу сприймання. Образ, що формується у процесі сприймання, виступає як результат здійснення суб'єктом цілеспрямованих перцептивних дій, які забезпечують свідоме перетворення сенсорної інформації і приводять до побудови образу, адекватного оточуючому світу [4].

Адекватність відображення дійсності в образах сприймання обов'язково припускає активність дитини в процесах чуттєвого пізнання, яка розкривається і як чисто пізнавальна, і як рухова. При такому підході сприймання виступає як «живий» творчий процес, що розгортається і збагачується у часі, і як процес постійного вичерпання все нового і нового змісту із спочатку достатньо сумарних і мало визначених образів [6].

Таким чином, сприймання не зводиться до пасивного споглядання образу, воно охоплюється цілою низкою окремих зорових оцінок або зорових суджень і уточнюється з їх допомогою. Завдяки включенню мислення в акт сприймання вже на рівні чуттєвого пізнання здійснюється осмислення і первинне узагальнення. Діяльність тлумачення, інтерпретації включається в кожне «осмислене» сприймання [14].

Сприймання людини є єдність чуттєвого і логічного, чуттєвого і смислового, відчуття і мислення. Ще Г.С. Костюк зазначав, що сприймання кожної людини характеризується індивідуальною своєрідністю, яка виявляється в різній його точності, емоційності, різному співвідношенні в ньому аналізу і

синтезу, образу і слова [7]. Так, для деяких характерним є цілісне, синтетичне сприймання об'єктів. В їх сприйманні переважає синтез, без докладного виділення деталей і без всякого роздрібнення і роз'єднання. У інших же виявляється тенденція до переваги аналізу в їх сприйманні, коли кожне явище «роздрібнюється». Тут виявляється різне співвідношення двох сигнальних систем, характерне для специфічно людських типів вищої нервової діяльності, художнього і мисленнєвого типу.

Як вже зазначалось вище, будь-яке «складне» сприймання є розв'язанням певної перцептивної задачі, яке виходить з тих або інших чуттєвих даних, з тим щоб розтлумачити їх. За способом розв'язання задачі пізнання діляться на два види: 1) ті, що вирішуються за допомогою перевірки, виділення ознак і процес сприймання відбувається суцесивно, розгорнено в часі; 2) і задачі, що вирішуються шляхом порівняння з деяким еталоном і процес сприймання відбувається симультанно, майже миттєво, що визначається характеристиками еталону. При суцесивному способі пізнання проводиться поелементне обстеження об'єкту, поступове виявлення пізнавальних ознак, що характерно саме для дітей дошкільного віку.

У процесі сприймання дитина-дошкільник вирішує різні задачі пізнання предметів і явищ. Сама елементарна форма пізнання це більш менш автоматичне пізнання у дії, яка виявляється у вигляді адекватної реакції на звичний подразник. Наступним ступенем є пізнання, яке пов'язане з відчуттям знайомості, але без можливості ототожнення нового предмету з раніше сприйнятим. Нарешті, вищим ступенем пізнання є ототожнення нового предмету з предметом, сприйнятим раніше. Останній ступінь процесу пізнання зазвичай називається пізнанням.

Досліджуючи перцептивні процеси у дошкільному віці, зокрема загальні особливості сприймання дошкільниками художніх інформаційних структур, що подаються у різних формах та за різним обсягом, ми повинні були звернути особливу увагу на перебіг цього процесу у первинній фазі сприймання і впізнання відомого, первинній інтерпретації, коли в процес активного сприймання включається пам'ять, яка стає як би продовженням і розвитком сприймання. В основному, це пізнання, хоча дитина вже може і мимоволі відтворювати побачене і почуте раніше.

Наші дослідження показали, що на початку розвитку процес сприймання здійснюється на основі вказівних жестів дитини, згодом необхідність в такій опорі відпадає, її замінює слово, яким дитина констатує і закріплює результати своїх пошуків, і лише потім сприймання стає внутрішньо регульованою дією. Дошкільник оволодіває перцептивними діями і сенсорними еталонами, засвоює їх системи (спектр кольорів, основні геометричні форми, музичний звукоряд і т.д.) і навчається ними користуватися як мірками, зразками для аналізу сприйманої навколишньої дійсності. Так, перцептивні дії дітей забезпечують виділення різних властивостей предметів, які потім узагальнюються і набувають еталонного значення, а оволодіння еталонами перебудовує самі перцептивні дії, робить їх більш узагальненими, згорнутими і цілеспрямованими. Таке засвоєння суспільно вироблених еталонів та оволо-

діння перцептивними діями змінює характер самого сприймання: дитина отримує можливість бачити відоме в незнайомому, самотійно застосовувати системи еталонів у своїй практичній і пізнавальній діяльності.

Поступово у процесі активної пізнавальної діяльності сприймання набуває цілеспрямованого і осмислюючого характеру і від схематичного, нечіткого і синкретичного переходить до цілісного, заснованого спочатку на зовнішньому, а потім на внутрішньому взаємозв'язку його частин і сторін.

Однією із важливих характеристик сприймання в дошкільному віці є його афектна забарвленість. Афектний характер сприймання призводить до сенсомоторної єдності, яку Л.С. Виготський описував так: «У ранньому віці панує наочне афектно забарвлене сприймання, яке безпосередньо переходить в дію» [5, с. 7]. Поступово процеси сприймання втрачають свій афектний характер: перцептивні і емоційні процеси диференціюються. А пік розвитку сприймання у дітей припадає на період переходу від раннього до дошкільного віку, коли під впливом ігрової і конструктивної діяльності у дітей складаються складні види зорового аналізу і синтезу, які включають здатність «розчленовувати» сприйманий об'єкт на частини в зоровому полі, досліджуючи кожен з цих частин окремо і потім об'єднуючи їх в одне ціле. Ускладнюється і удосконалюється операційна сторона перцептивних процесів: образи сприймання, що формуються, стають більш адекватними відображеній дійсності, розвивається і мотиваційна сфера – процеси сприймання набувають рис цілеспрямованості і довірливості.

У старшому дошкільному віці сприймання стає осмисленим, цілеспрямованим процесом, в якому виділяються вже довірливі дії спостереження, розгляду, пошуку. Так, на різних стадіях розвитку спостереження у дітей змінюється зміст, доступний для інтерпретації, глибина пізнавального проникнення в нього та складність самої композиції, яка може бути схоплена в цілому, в єдності і взаємозв'язку всіх її частин. Так, на першому ступені в розвитку спостереження у дітей, при обмеженості їхнього досвіду і знань, інтерпретація ґрунтується ще не стільки на зв'язках і причинно-наслідкових залежностях між явищами, скільки на їх подібності. Потім, по мірі розширення знань і розвитку мислення у дітей, разом з уподіблюючою розвивається більш складна інтерпретація, яка виходить із зовнішніх, чуттєвих даних властивостей, зв'язків, відносин. І нарешті, третій вищий ступінь в розвитку спостереження утворює інтерпретація за умовисновком, яка розкриває вже абстрактні, чуттєво не дані, внутрішні властивості предметів і явищ в їх істотних взаємозв'язках.

Розвиток сприймання характеризується, таким чином, не тільки зміною його обсягу й осмисленості, а й перебудовою самого способу сприймання, який дедалі більш удосконалюється. Спочатку, на стадії уподіблюючої інтерпретації, дитина віддається до першої, більш менш випадково виниклій у неї інтерпретації, потім починає з'являтися переосмислення окремих моментів або всієї ситуації в цілому. Нарешті, на самих вищих ступенях дитина навчається свідомо перевіряти інтерпретації, тлумачення, що виникають у неї від сприйманого в результаті більш менш систематично організованого спостереження.

Нами було проведено кілька серій експериментів з двома групами дітей старшого дошкільного віку; середній вік становив шість років, в кожену групу входило по 15 дітей. Кожному дошкільникові пропонувались спеціально підібрані завдання на сприймання [2, 3]. Згідно з нашою гіпотезою очікувалось, що при сприйманні художніх інформаційних структур діти будуть оцінювати нову інформацію в межах тих знань, якими вони володіють; ці знання ми інтерпретували як суб'єктивні орієнтири, що дозволяють дитині досягти спочатку рівня більш чи менш надійного впізнавання, а потім й розуміння сприйнятого. Суб'єктивні орієнтири у дітей при ознайомленні з новою інформацією виникали чи безпосередньо з самої нової інформації, чи з попереднього досвіду і знань. У першому випадку діти фіксували свою увагу на якихось загальних чи окремих частинах представленої інформації, в залежності від того, який підхід здійснювався – аналітичний чи синтетичний. У первинній інтерпретації нових завдань ми бачили, що діти вдаються до певних словесних дій, коментарів, якихось форм початкової інтерпретації.

Дослідження особливостей перебігу процесів сприймання, так само як і інших перцептивних процесів, пов'язане зі значними труднощами у встановленні більш-менш об'єктивних, надійних прикмет реального їх протікання. Зрозуміло, під час вивчення цих процесів у дошкільників ці труднощі набувають особливого значення: рефлексивні процеси у дітей розвинуті незначною мірою, а на запитання, які їм ставлять, вони найчастіше відповідають короткими «так» або «ні», «не знаю». Тому основними показниками були промовляння, конкретні дії, малюнки, запитання дітей, співбесіди з ними.

Узагальнюючи отримані результати, ми виділили основні мікроетапи сприймання старшими дошкільниками експериментальних завдань. Основними з них мікроетапів будуть наступні:

1) загальне ознайомлення з умовою завдання (його прослуховування, розглядання малюнків);

2) вивчення окремих частин умови (це пов'язано з певними запитаннями дітей, окремими малюнками, деталями загального малюнка та ін.);

3) зіставлення слів з малюнком (або слів з іншими словами) – пошуки більш конкретного смислу, що представлений цими певними словами або малюнками;

4) компенсація недостатньої інформації – проговорювання малюнка або, навпаки, малювання як коментування певних слів;

5) остаточне перекодування умови завдання на «власну» мову – більш-менш конкретна передача умови завдання у власних переказах, малюнках, уточнюючі запитання до експериментатора, які свідчать про включення нової інформації до сфери індивідуальних знань дитини.

Висновки. Для дітей дошкільного віку характерна якісна своєрідність змісту сприймання, яка визначається перш за все обмеженістю дитячого досвіду, недостатністю систем тимчасових зв'язків, неточністю вироблених раніше диференціювань. Уява, а в старшому дошкільному віці з'являється вже творча, виступає компенсуючим засобом, долаючим недосконалість мислення та обмеженість досвіду дітей.

Сприймання, і як діяльність, і як психічний процес, розвивається дуже рано і рівень його розвитку вже у молодших дошкільників достатній, щоб було можливе здійснення сприймання нескладних репродукцій, картин, ілюстрацій. Дітям молодшого дошкільного віку характерна мала деталізованість сприймань і їх велика емоційна насиченість, недостатнє розмежування суттєвих та несуттєвих ознак, синкретичність, нечітке та «розмите» сприймання. Взагалі, молодші дошкільники намагаються пізнати й отримати знання про властивості предметів не стільки за допомогою сприймання, скільки за допомогою безпосередніх практичних дій з цими предметами; сприймання поєднується у них з практичними діями і вони як би допомагають один одному.

У середньому дошкільному віці дитина вже досить добре сприймає художні сюжетні картини, наприклад, ілюстрації до казок, оповідань. Вона осмислює, хоч і фрагментально, сюжет, розповідає про те, що зображено на картинці, дає свої оцінки. Зорове та інші види сприймання супроводжуються у дитини вже поясненнями, оцінками думками.

У старшому дошкільному віці у дітей збагачуються і систематизуються знання про навколишню дійсність, розвивається спостережливість, поглиблюються відчуття, удосконалюються перцептивні процеси. У процесі активної пізнавальної діяльності сприймання набуває цілеспрямованого, творчого характеру, а наприкінці дошкільного віку характеризується такими властивостями як предметність, цілісність і осмисленість. Так, у старших дошкільників виявляються тенденції до творчого сприймання, зокрема вміння здійснювати аналіз нової інформації в процесі цілеспрямованого сприймання нових об'єктів, малюнків, графічних композицій та ін., встановлювати суттєві зв'язки між структурними складовими, знаходити подібне і відмінне щодо відомого; інтерпретувати малюнки, достатньо складні за композицією, розглядати їх послідовно і детально, порівнювати, виділяти головне, істотне, надавати правильні пояснення, якщо сюжет картини не виходить за рамки їхніх знань, життєвого досвіду.

Діти вже здатні до елементарної естетичної оцінки художнього образу, до усвідомлення деяких естетичних засобів, у них з'являються стійкі переваги до конкретних творів і певних жанрів, виразно виявляється прагнення до художньої творчості. Використання творів образотворчого мистецтва сприяє розвитку у дітей художнього сприймання, естетичних відчуттів, виразності мови.

Отже, проведені дослідження показали, що процес сприймання в дошкільному віці набуває характеру осмисленої, керованої дії, що має свої особливі цілі і засоби для їх здійснення. При цьому на ранніх ступенях свого розвитку, воно виступає як ззовні організований процес і лише наприкінці дошкільного віку сприймання стає вже внутрішньо регульованою дією, усередині якої починають формуватися особливі способи спостереження, розгляду, пошуку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Барабанщиков В. А.* Психология восприятия: Организация и развитие перцептивного процесса / В.А. Барабанщиков. – М.: Когито-Центр, 2006. – 240 с.

2. Ваганова Н. А. Особливості сприймання та інтерпретації сюжетних картин дітьми дошкільного віку / Н.А. Ваганова // Актуальні проблеми психології: Зб. наук. праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – Т. XII. Психологія творчості. – Вип. 20. – К.: Видавництво «Фенікс», 2014. – С. 47-56.
3. Ваганова Н. А. Психологічні особливості сприймання дошкільниками нової інформації / Н.А. Ваганова // Психологічне дослідження творчих перцептивних процесів на різних вікових рівнях: монографія; за ред. В.О. Моляко. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. – С. 110-130.
4. Венгер Л. А. Формирование познавательных способностей в дошкольном детстве / Л.А. Венгер // Хрестоматия по детской психологии: от младенца до подростка / Ред.-сост. Г.В. Бурменская. – М.: Моск. психолого-соц. ин-т, 2008. – С. 365-381.
5. Выготский Л. С. Восприятие и его развитие в детском возрасте / Л.С. Выготский // Лекции по психологии. – СПб.: СОЮЗ, 1997. – С. 3-28.
6. Запорожец А. В. Развитие восприятия и деятельность / А.В. Запорожец // Психология ощущений и восприятий / Под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер и др. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: АСТ: Астрель, 2009. – С. 551-556.
7. Костюк Г. С. Поняття про сприймання / Г.С. Костюк // Психологія. – К.: Радянська школа, 1961. – С. 147-177.
8. Медведева Н. В. Психологічні особливості сприймання молодшими школярами нової візуальної інформації / Н.В. Медведева // Психологічне дослідження творчих перцептивних процесів на різних вікових рівнях: монографія; за ред. В.О. Моляко. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. – С. 131-152.
9. Мельцофф Э. Корни теории психического, познания и общения / Эндрю Мельцофф // Горизонты когнитивной психологии: Хрестоматия / Под ред. В.Ф. Спиридонова и М.В. Фаликман. – М.: РГГУ, 2012. – С. 163-174.
10. Моляко В. О. Концепція творчого сприймання / В.О. Моляко // Актуальні проблеми психології: Проблеми психології творчості: Зб. наук. праць. – Т. 12. – Вип. 5. – Ч. I. – Ж.: Вид-во ЖДУ імені І.Франка, 2008. – С. 7-14.
11. Моляко В. О. Психологічні аспекти проблеми сприймання в контексті теорії творчості // Психологічне дослідження творчих перцептивних процесів на різних вікових рівнях: монографія; за ред. В.О. Моляко. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. – С. 7-32.
12. Москаленко В. В. Психологічні особливості сприймання у професійній інтеракції / В.В. Москаленко // Психологічне дослідження творчих перцептивних процесів на різних вікових рівнях: монографія; за ред. В.О. Моляко. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. – С. 33-56.
13. Рибалка В. В. Психологічні особливості творчого сприймання старшокласниками літературних текстів / В.В. Рибалка // Психологічне дослідження творчих перцептивних процесів на різних вікових рівнях: монографія; за ред. В.О. Моляко. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. – С. 57-80.
14. Рубинштейн С. Л. Восприятие / С.Л. Рубинштейн // Основы общей психологии. – СПб.: Питер, 2003. – С. 225-255.
15. Флейвелл Дж. Когнитивное развитие и метапознание / Джон Флейвелл // Горизонты когнитивной психологии: Хрестоматия / Под ред. В.Ф. Спиридонова и М.В. Фаликман. – М.: РГГУ, 2012. – С. 151-162.

REFERENCES transliterated

1. Barabanshnikov V. A. Psihologija vosprijatija: Organizacija i razvitie percceptivnogo processa / V.A. Barabanshnikov. – М.: Kogito-Centr, 2006. – 240 s.

2. Vahanova N. A. Osoblyvosti sprymannia i interpretatsii sjuzhetnykh kartyn starshymy doshkilnykamy // Aktualni problemy psykholohii: Zb. nauk. prats. – T. XII. Psykholohiia tvorchosti. – Vyp. 20. – K.: Vyd-vo «Feniks», 2014. – S. 47-56.
3. Vahanova N. A. Psykholohichni osoblyvosti sprymannia doshkilnykamy novoi informatsii / N.A. Vahanova // Psykholohichne doslidzhennia tvorchykh pertseptyvnykh protsesiv na riznykh vikovykh rivniakh: monohrafiia; za red. V.O. Moliako. – Kirovohrad : Imeks-LTD, 2012. – S. 110-130.
4. Venger L. A. Formirovanie poznavatel'nykh sposobnostej v doskol'nom detstve / L.A. Venger // Hrestomatija po detskoj psihologii: ot mladenca dopodrostka / Red.-sost. G.V. Burmenskaja. –M.: Mosk. psihologo-soc. in-t, 2008. – S. 365-381.
5. Vygotskij L. S. Vosprijatie i ego razvitie v detskom vozraste / L.S. Vygotskij // Lekcii po psihologii. – SPb.: SOJuZ, 1997. – S. 3-28.
6. Zaporozhec A. V. Razvitie vosprijatija i dejatel'nost' / A.V. Zaporozhec // Psihologija oshhushhenij i vosprijatij / Pod red. Ju.B. Gippenrejter i dr. – 3-e izd., pererab. i dop. – M.: AST: Astrel', 2009. – S. 551-556.
7. Kostiuk H. S. Poniattia pro sprymannia / H.S. Kostiuk // Psykholohiia. – K.: Radianska shkola, 1961. – S. 147-177.
8. Medvedeva N. V. Psykholohichni osoblyvosti sprymannia molodshymy shkoliaramy novoi vizualnoi informatsii / N.V. Medvedeva // Psykholohichne doslidzhennia tvorchykh pertseptyvnykh protsesiv na riznykh vikovykh rivniakh: monohrafiia; zared. V.O. Moliako. – Kirovohrad : Imeks-LTD, 2012. – S. 131-152.
9. Mel'coffje. Kornj teorii psihicheskogo, poznaniya i obshhenija / Jendru Mel'coff // Gorizonty kognitivnoj psihologii: Hrestomatija / Pod red. V.F. Spiridonova i M.V. Falikman. – M.: RGGU, 2012. – S. 163-174.
10. Moliako V. O. Kontsepsiia tvorchoho sprymannia / V.O. Moliako // Aktualni problemy psykholohii: Problemy psykholohii tvorchosti: Zb. nauk. prats. – T. 12. – Vyp. 5. – Ch. I. – Zh.: Vyd-vo ZhDU imeni I.Franka, 2008. – S. 7-14.
11. Moliako V. O. Psykholohichni aspekty problemy sprymannia v konteksti teorii tvorchosti / V.O. Moliako // Psykholohichne doslidzhennia tvorchykh pertseptyvnykh protsesiv na riznykh vikovykh rivniakh: monohrafiia; za red. V.O. Moliako. – Kirovohrad : Imeks-LTD, 2012. – S. 7-32.
12. Moskalenko V. V. Psykholohichni osoblyvosti sprymannia u profesiinii interaktsii / V.V. Moskalenko // Psykholohichne doslidzhennia tvorchykh pertseptyvnykh protsesiv na riznykh vikovykh rivniakh: monohrafiia; za red. V.O. Moliako. – Kirovohrad : Imeks-LTD, 2012. – S. 33-56.
13. Rybalka V. V. Psykholohichni osoblyvosti tvorchoho sprymannia starshoklasnykamy literaturnykh tekstiv / V.V. Rybalka // Psykholohichne doslidzhennia tvorchykh pertseptyvnykh protsesiv na riznykh vikovykh rivniakh: monohrafiia; za red. V.O. Moliako. – Kirovohrad : Imeks-LTD, 2012. – S. 57-80.
14. Rubinshtejn S. L. Vosprijatie / S.L. Rubinshtejn // Osnovy obshej psihologii. – SPb.: Piter, 2003. – S. 225-255.
15. Flejvell Dzh. Kognitivnoe razvitie i metapoznanie / Dzhon Flejvell // Gorizonty kognitivnoj psihologii: Hrestomatija / Pod red. V. F. Spiridonova i M. V. Falikman. – M.: RGGU, 2012. – S. 151-162.

Vaganova N. RESEARCH OF PERCEPTIVE PROCESSES IN PRESCHOOL AGE. Article presents the results of research of perceptive processes in preschool age, particularly study of general features of new information creative perception, given in the form of different tasks on recognizing, commenting, interpreting. In the process of active cognitive activity of children perception acquires a purposeful, creative character and supposes compulsory receiving of new information that depends on to what extent a child preserves an ability to see individual peculiarities in the objects. In most cases generality, sketchiness, rigidity of perception

starts to dominate. It is important to specifically teach children to percept, because without teaching this process preserves continuity, inaccuracy, and syncretism. In the end of preschool age perception possesses following qualities: abjectness, integrity and sensibility. Perception becomes purposeful process, in which violent actions are distinguished – consideration, search – from schematic, undifferentiated it passes to integral purposeful observation.

Keywords: creative perception, perceptive activity, cognitive activity, abjectness, integrity and sensibility of perception, recognizing, interpreting, new information, pre-school age.

Отримано 16.12.2014

УДК 159.954.4

Віннічук Ірина Петрівна

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ УЯВИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Віннічук І. П. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ УЯВИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ. В статті вивчається роль сучасних умов соціуму в розвитку творчої уяви молодших школярів, аналізуються фактори негативного впливу інформаційного суспільства на особистість, що формується. Зокрема, серед них – зловживання мобільним зв'язком, комп'ютерними іграми, перегляд телепередач на тлі загального зменшення кількості рухливих та соціально-рольових ігор. Підсумовуються напрацювання вчених, котрі займалися дослідженням вищезазначеного психічного процесу на даному віковому етапі. Розповідається про трансформацію ігрової діяльності в житті дитини, дефіцит спілкування. Особлива увага приділяється феномену новітньої ляльки та її етико-естетичної значимості у вихованні підростаючого покоління. Йдеться про зміни в традиційній ієрархії сім'ї, про співвідношення часових затрат учня, про градацію батьківської аудиторії за ставленням до своїх обов'язків та роль даних факторів у формуванні особистості. Окреслюються визначні чинники предметно-інформаційного середовища з огляду їх значимості для розвитку творчої уяви. Споживацькі акценти сучасності визначаються як деструктивні важелі для останньої. Ситуація ускладнюється відірваністю дітей від природного середовища. У тренінговій системі КАРУС, розробленій В.О. Моляко, вбачається засіб розвитку творчої уяви. З цією метою пропонується адаптація її та впровадження на уроках образотворчого мистецтва в початковій школі.

Ключові слова: творча уява, стратегія, тренінгова система КАРУС, комбінування, аналогізування, реконструювання, універсальна стратегія, стратегія спонтанних підстановок.

Винничук И. П. ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОГО ВООБРАЖЕНИЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ. В статье изучается роль современных условий социума в развитии творческого воображения младших школьников, анализируются факторы деструктивного влияния информационного общества на формирующуюся личность. Среди них – злоупотребление мобильной связью, компьютерными играми, просмотр телепередач на фоне уменьшения количества подвижных и социально-ролевых игр. Суммируются работы ученых, которые занимались исследованием вышеуказанного психического процесса на этом возрастном этапе. Описывается трансформация игровой деятельности в жизни ребенка, дефицит общения. Особенное внимание сосредотачивается на феномене современной куклы и ее этико-эстетической значимости для воспитания подрастающего поколения. Рассказывается об изменениях в традиционной иерархии семьи, об соотношении часовых затрат ученика, о градации родительской аудитории по отношению к своим обязанностям и роль данных